

Norsk Medietidsskrift,
årgang 22, nr. 4-2015, s. 1–12
ISSN online: 0805-9535

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Materialitet og mening i menneskets tidsalder?

Terje Finstad

Forsker

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

terje.finstad@ntnu.no

Tomas Moe Skjølvold

Forsker

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

tomas.skjolvold@ntnu.no

ABSTRACT

Materiality and meaning in the age of man?

Human activity no longer just affects isolated ecosystems, local climatic processes or local environments. Our presence, actions and lives affect the planet as a whole. Some geologists even claim that we have entered a new planetary era: «the Antropocen». Media and media technologies are part of this age, but this has received little attention in media studies and other parts of the social sciences and the humanities. However, if humanity has really become a force affecting the geological history of the earth, the significance of the social sciences and humanities, including media studies, will increase. This, we claim, should have consequences for the way we, as social scientists and humanists, write, think and understand the relationship between materiality and meaning.

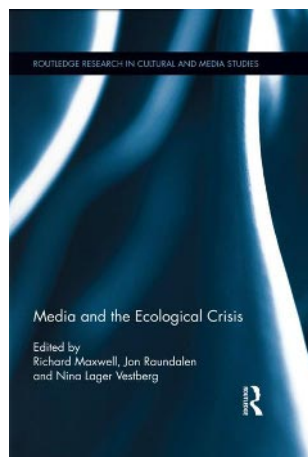
Keywords:

antropocen, materiality, meaning, humanities and social sciences, media studies

Menneskelig aktivitet påvirker ikke lenger bare isolerte økosystemer, avgrensede klimatiske prosesser eller enkeltstående lokalmiljø. Vår tilstedeværelse, våre handlinger og liv påvirker på fundamentalt vis planeten. Enkelte geologer hevder sågar at vi nå er inne i en ny planetarisk tidsalder: «Antropocen». Det at mediene er en del av denne tidsalderen, har fått overraskende liten oppmerksomhet innenfor medievitenskapen, men også innenfor andre deler av samfunnsvitenskapene og humaniora. Dersom menneskeheten virkelig er en kraft som påvirker selv jordas geologiske historie, blir imidlertid disse fagene mer sentrale enn noen gang. Dette, hevder vi, bør få konsekvenser for hvordan vi som humanister og samfunnsvitere skriver, tenker om og forstår forholdet mellom materialitet og mening.

UNIVERSITETSFORLAGET

Essayet bygger på vurdering av to nye bøker om mediene og klima:

Richard Maxwell, Jon Raundalen og Nina Lager Vestberg (red.)

Media and the Ecological Crisis

Routledge, 2015

Elisabeth Eide, Dag Elgesem, Siri Gloppen og Lise Rakner (red.)

Klima, medier og politikk

Abstrakt forlag, 2014

INNLEDNING

Det synes nå hevet over enhver tvil at menneskelig aktivitet på fundamentalt vis påvirker livsvilkårene på jorden. Det internasjonale klimapanelet har vist hvordan utslipp av klimagasser gjør planeten varmere (for eksempel IPCC, 2014). Overbeskatning av naturressurser er et tilbakevendende problem som får både lokale og globale konsekvenser for mennesker og naturmiljø (Ostrom, 1990). Kjemisk forurensing, ferskvannsmangel, ozonhull, tap av biodiversitet og endringer i det geokjemiske kretsløpet til fosfor og nitrogen er alle eksempler på problemer skapt i samspill mellom mennesker, «natur» og teknologi (se Rockström m.fl., 2009 for en kjent diskusjon om ni potensielt problematiske områder). Hver for seg er disse tendensene foruroligende, men som en helhet er bildet enda mer skremmende. Vi påvirker ikke lenger bare isolerte økosystemer, avgrensede klimatiske prosesser, eller enkeltstående lokalmiljø. Vår tilstedeværelse, våre handlinger og liv påvirker på fundamentalt vis *planeten*. Mange geologer hevder derfor at vi nå er inne i en ny planetarisk tidsalder: «Antropocen» (Crutzen, 2006). Dette, hevder vi, bør få konsekvenser for hvordan vi som humanister og samfunnsvitere skriver, tenker om og forstår forholdet mellom materialitet og mening.

MEDIENE OG MILJØET

Det at mediene er en del av denne tidsalderen, har fått overraskende liten oppmerksomhet innenfor medievitenskapen, men også innenfor andre deler av samfunnsvitenskapene og humaniora. Mediene studeres ofte som en form for diskursiv kontekst for det som foregår «i samfunnet». Dermed fortolkes mediene som en produsent av forståelsesrammer, gjennom publisering av ytringer og uttrykk som kretser rundt «grønne» tema som klima, miljø og økologi. Mange samfunnsvitere og humanister fisker i dette farvannet (her er vi forøvrig ikke helt uskyldige selv, se f.eks. Skjølsvold, 2012).

«Mediene» består imidlertid ikke bare av diskursivt meningsinnhold. Kamera-linser, skjermer, tastaturer, silisiumbatterier, papir, kobberledninger, elektrisitet, trykksverte, lønninger og arbeidstider er bare noen av de materielle elementene som gjør at mediene og medieteknologiene også er betydelige bidragsyttere til verdens miljø- og klimaproblemer. Mediene er dermed ikke

bare premissleverandører for «samfunnets» forståelse av naturproblemer, men en innsatsfaktor i det samme problemkomplekset. Vi vil argumentere for at humsamfagene kan og bør spille en vesentlig rolle i å forstå og utfordre denne paradoksale utviklingen.

TO ANTOLOGIER

Dette vil vi gjøre med utgangspunkt i to relativt ferske antologier. De gir oss anledning til å tenke høyt rundt menneskelig meningsproduksjon om miljø og klima, de materielle infrastrukturene som tillater stor produksjon og forbruk av slikt meningsinnhold, samt lenkene mellom mening, materialitet og andre fenomener som synes å settes i spill i «antropocen». Dermed er dette essayet dels en bokanmeldelse, dels en refleksjon over hvordan forholdet mellom mening og materialitet kan synes å settes i spill i det som hevdes å være menneskenes tidsalder. Målet bør være å fordre en læringsprosess hvor mennesket lærer å leve *med* det som, i alle fall foreløpig, er en ganske livlig planet, heller enn å ødelegge den. Dette krever både endringer i materialiteten vi omgir oss med, og av våre representasjoner av natur, miljø og økologi. Dessuten er det en formidabel utfordring for humsam. Hvordan kan fagenes innhold og fokus redefineres og fornyes slik at vi kan levere konstruktive bidrag til en slik læringsprosess? I dette essayet tar vi utgangspunkt i to bøker som forsøker å bringe miljøspørsmål inn i media og medievitenskap, for å drøfte disse temaene.

Den første av de to antologiene er *Media and the Ecological Crisis*. Den er redigert av Richard Maxwell, Jon Raundalen og Nina Lager Vestberg, og springer ut av det som omtales som «the Ecology, Environment and Culture Network». Antologien henvender seg først og fremst til et akademisk publikum med bakgrunn i journalistikk, medievitenskap og kulturstudier og knytter an til en større innsats for å gjøre media, journalistikk og kulturstudier «grønnere». I motsetning til i mye av litteraturen på dette feltet er imidlertid ikke søkelyset satt på økokritikk, altså kritikk av hvordan media osv. representerer miljøtema, men på de materielle, fysiske forbindelsene mellom medieteknologi, kulturproduksjon og miljø. Med dette som bakteppe går antologien hardt ut mot medievitenskapens bruk av ordet «medieøkologi». Bruken av dette begrepet, hevdes det, har vært skadelig for miljøet fordi ordet gir inntrykk av at medieøkonomier er uavhengige av andre økologier. Heller enn å fremstille medier og teknologier som økologier i seg selv, burde medieøkologer være opptatt av å synliggjøre at media og medieteknologier er integrert i «virkelige» økomiljø. Medievitenskapen må altså vende seg mot de faktiske koblingene mellom medieteknologi og miljø heller enn bare å studere medieinnhold og representasjoner. Ifølge redaktørene er dette en nødvendighet dersom media og medievitenskap skal spille en positiv rolle i håndteringen av de økologiske krisene vi står overfor i dag. Dette er altså en bok som søker å reorientere det medievitenskapelige blikket.

Den andre antologien, *Klima, medier og politikk*, er redigert av Elisabeth Eide, Dag Elgesem, Siri Gloppen og Lise Rakner. Det er en bredt anlagt bok, som bør være av interesse for et publikum bestående av akademikere i skjæringspunktet mellom medievitenskap og andre samfunnsvitenskaper. Innholdet i antologien bør også være av interesse for praktiserende journalister, politikere og andre som har sitt virke på klimafeltet. Den er resultat av et fireårig forskningsprosjekt, og hovedtyngden av bidragsyttere er fra Universitetet i Bergen. Gjennom 17 kapitler diskuteres først og fremst hvordan ulike medier, ulike journalistiske og mer frie sjangre samt ulike former for politiske dokumenter formidler og presenterer klimastoff i en norsk kontekst. Dette betyr imidlertid ikke at bokens forfattere gjør rene innholdsanalyser. I stedet for et blikk mot det materielle trekker mange av bidragene på intervjuer og annet hvor politikere, NGOer, redaksjoner og vanlige folk involveres for å analysere ulike aktørgruppers deltakelse i klimadebatt og -politikk. I sum gir altså boken et bilde av det vi kunne kalle et norsk, klimadiskursivt felt. Dermed avslører boken også et sett grunnleggende paradokser. Det tydeligste er en selvforståelse, som på den ene siden peker mot Norge som en «grønn» foregangsnaasjon, verdensledende på klima- og miljøtiltak, mens vi på den andre siden er en petroleumsproduserende og -eksporterende naasjon, med alt det bringer med seg av ansvar for utslipp av klimagasser. Vi kan kanskje si at denne bokens prosjekt er å avsløre problemer og paradokser i en bred norsk offentlig klimadiskurs.

MELLOM MEDIETEKNOLOGI OG MENINGSPRODUKSJON

Her har vi altså to antologier som er grunnleggende opptatt av mediens potensielle rolle i diskusjoner om klima, økologi og miljø til tross for at de kommer fra vidt forskjellige utgangspunkt. Den mest åpenbare forskjellen mellom bøkene er at mens Maxwell og co. tar for seg det materielle ved mediene og medieteknologiene, og potensielle konsekvenser av denne materialiteten for så vel miljø som medievitenskap, er Eide og co. mer opptatt av kultur- og samfunnsanalyse av meningsproduksjon i gamle og nye medier. Selv om Maxwell og hans medredaktører er relativt eksplisitte på at de ønsker seg bort fra det de oppfatter som en noe ensidig vektlegging av meningsproduksjon innenfor medievitenskapen, gir de to bøkene komplementære perspektiv på samspillet mellom samfunn, medier og det vi noe unøyaktig kan omtale som natur og miljø. Felles for dem begge er nemlig at de ønsker å bidra til endring. Her kan vi altså snakke om at den rent akademiske agendaen blandes med engasjement for miljø og økologi og et ønske om å vise hvordan medievitere og andre kan, og bør, forholde seg til miljø i sitt faglige virke.

La oss derfor se litt nærmere på bøkens innhold for å finne ut hvordan de kan forenes i sitt engasjement for at miljø og økologi skal bli sentrale tema også i medievitenskapen, mediene og den politiske debatten.

MEDIEVITENSKAP OG ØKOLOGI

Artiklene i *Media and the Ecological Crisis* er gruppert i to deler. Første del av boken inneholder artikler, som ifølge redaktørene skal demonstrere verdien av et materialistisk perspektiv på medieteknologier, mens andre del inneholder artikler som viser hva slags potensial som ligger i et nytt kritisk «paradigme» innen medievitenskapen som tar «natur og økologi» på alvor. Med utgangspunkt i dette er boken delt inn i to bolker: «new media materialism» og «new media ecology». Førstnevnte del inneholder fem artikler med stor spennvidde. Her finner vi artikler som tar opp forholdet mellom elektroniske energieffektiviseringstiltak og elektroniske miljøproblemer (Gabry), hvordan de mange skjermteknologiene vi omgås kan produsere forståelser av det digitale som immaterielt, løsrevet fra «ytre» miljøproblem, og hvordan skjermdesign kan endres slik at skjermene våre blir mer miljøvennlig (Micklethwaite). Vi lærer også at Gustav Metzgers selv-ødeleggende kunst kan sies å synliggjøre økologiske effekter, og at lignende strategier så å si kan integreres i medier, medieteknologi og materialiteter for å bevisstgjøre oss om medieteknologiens konsekvenser (Vik), oppfordringer om å lete etter nye estetiske- og dokumentariske strategier i ytterkantene heller enn i hovedstrømmen av filmuttrykk (Zehle), og om hvordan e-søppel, arbeidsvilkår i digitale bransjer og «infoflation» er problem som er nært forbundet med overforbruk av naturressurser (Kaitatzi-Whitlock).

Her har vi altså et koldtbord av artikler som forsøker å vise ikke bare hvordan medieteknologi og medier så å si griper inn i miljø og økologi, men også hvordan medievitere kan bidra til å synliggjøre og endre denne inn gripen. Slik blir denne delen et slags korrektiv til den «immaterialiseringen» som medieteknologier ofte blir gjenstand for. På folkemunne, og blant mange av våre politikere, snakkes det for eksempel ofte om at vi lever i et kunnskapssamfunn, eller et informasjonssamfunn. Rent språklig antyder dette en form for materiell letthet, som skiller vår tid fra det tunge eksos-, stål- og mekanikkbefengte industrisamfunnet vi skal ha forlatt en gang på 1980-tallet. Det er som om alt vi trenger for å holde hjulene i gang, er gode tanker, oversatt til «null» og «en» i digitale koder. Disse flyter sømløst rundt og lar oss drive komplekse organisasjoner som universitet, børser eller sykehus, så vel som personlige relasjoner på tvers av kontinent. Kapitlene minner oss på at disse godene ikke kommer «gratis», men er avhengige av en enorm ressursbruk, dårlige arbeidsvilkår og en rekke andre fenomen som kan knyttes til en betydelig, men sjelden synliggjort «miljøkostnad».

KLIMASPØRSMÅL SOM MANGLER I MEDIENE

I *Klima, medier og politikk* står andre paradokser i sentrum. Dels handler dette om den allerede omtalte og særegne norske spenningen mellom oljeproduksjon og klimamoral. Innleggene i denne boken kan derfor minne om detektivfortellinger, som søker etter en god skyldfordeling. Hvem kan egentlig lastes for at klimaspørsmål ikke dominerer det norske politikk-, debatt-, medie- og nyhetsbildet? De første fem kapitlene i boken gir et komplekst og sammensatt

tverrsnitt av situasjonen. Kapitlene kretser løst rundt valgkampen i 2013. En konklusjon det er mulig å trekke etter endt lesning, er simpelthen at alle skylder på alle andre. Politikerne (Gloppen, Rakner og Vibe) peker på dynamikken i mediene. Klimakamp, hevdes det, blir ikke prioritert av landets redaksjoner, som heller søker umiddelbare, konfliktorienterte saker med tydelige fronter. Dermed blir klima heller ikke hovedtema i politikernes valgkamp. Ikke fordi politikere nødvendigvis er uinteresserte i klima, men fordi de oppfatter at sakskomplekset er vanskelig å selge inn til journalister. Journalistene (Høyby og Ytterstad) bekrefter langt på vei at klima ikke står høyt på den redaksjonelle prioriteringslista. Dette, hevdes det, er imidlertid kun et speilbilde av det som skjer i opinionen. Grunnen til at redaksjonene nedprioriterer klimatematikken, hevdes å være at folkets engasjement for saken er for lite. På den ene siden er dette opplagt egnet til å problematisere de journalistiske og redaksjonelle vurderingene i landets presse. Skal ledestjernen for pressen være å gi folket «det de vil ha»? På den andre siden viser boken i sin analyse av norske avisers klimadekning før valget i 2013 (Eide og Naper) at journalistenes fortolkning av folkets klimaapati muligens er dårlig empirisk fundert. Det viser seg nemlig at en stor del av det faktiske klimainnholdet nettopp produseres av «folk flest» i form av kronikker, debattinnlegg og liknende.

«MEDIER» SATT SAMMEN MED «MILJØ»

En foreløpig krysslesning av de to bøkene peker tilsynelatende mot to vidt forskjellige problemkompleks. På den ene siden søker *Media and the Ecological Crisis* å gjøre rede for, og problematisere, mediernes og medieteknologiens rolle i miljøspørsmål rent fysisk. På den andre siden forsøker *Klima, medier og politikk* å gjøre rede for hva slags meningsinnhold mediene (i bred forstand) presenterer, og å forklare dynamikken som leder frem til at innholdet blir som det blir. Satt på spissen kan vi kanskje si at det vi ser er forskjellen mellom en diskursiv og en materialistisk øvelse. Likevel, begge bøker er ute etter å lage representasjoner som tvinger leseren til å tenke «medier» i sammenheng med «miljø», «økologi» eller «klima». Sann sett kan begge bøkene betraktes som deler i et globalt representasjonsmaskineri som har vært, og er, helt sentralt for å gjøre miljø, klima og økologisk krise til tema som nå for alvor er i ferd med å fange interessen også til representasjonsmakerne i de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagene. Bøkene har muligens forskjellig utgangspunkt, men begge er utvilsomt del av det vi kunne omtale som en «grønn vending» innenfor disse fagene selv om de tilsynelatende har forskjellig innfallsvinkel til hva en slik vending innebærer.¹

Del to av *Media and the Ecological Crisis* inneholder også fem artikler, denne gang under overskriften «new media ecology». Denne delen av boka vender i

1. Et av tegnene på dette er blant annet oppkomsten av humsamtidsskrift, institusjoner, konferanser osv. som på en eller annen måte inkorporerer «environmental» i navnet sitt (environmental humanities, environmental social science, environment and society, environmental communication – eller på norsk: miljøsosologi, miljøhistorie osv.).

noen grad blikket bort fra det rent materielle og søker å rette på det forfatterne oppfatter som mediestudienes manglende engasjement for økologiske problemer, og mediens egne bidrag til krisen. Kapitlene her forsøker i større grad å lete etter forklaringer på mediestudienes og mediens egen manglende refleksivitet når det gjelder økologi. Her finner vi tekster som påpeker at medievitere alltid bør vurdere den økologiske konteksten til medieteknologier, og at medieutvikling skjer parallelt med sosial og industriell utvikling (Maxwell og Miller), at journalisters dekning av medieteknologi så godt som aldri omtaler miljøaspektene ved denne typen teknologi, og at dette igjen an knyttes til journalistenes arbeidsvilkår og forståelse av eget samfunnsoppdrag (Raundalen). En mulig forklaring på hvorfor det har blitt slik, finner vi i en artikkel som antyder at journalister og medievitere bryr seg lite om økologi og miljø, fordi de er væpnet med poststrukturalistisk teori og en naiv tro på at naturen ikke eksisterer uavhengig av menneskelige diskurser (Krøvel), mens en tredje artikkel viser at klimasaker i egyptiske og sør-afrikanske journalisters hender blir til politiske nyheter heller enn saker om vitenskap og natur. Forfatteren mistenker at dette kan hindre folkelig forståelse av klimaendringer som et faktum (Saleh). Dermed er det vel bare passende at bokens siste kapittel forsøker å fylle de problematiske begrepene «medieøkologi» og «media ecosystem» med ny mening. Ulikt den gamle medieøkologien som søkte å kartlegge et teknologisk miljø uten å gjøre det til del av det ytre miljøet, hevder forfatteren at en ny medieøkologi må starte med å anerkjenne at mediesystemer alltid er del av større miljø enn seg selv (Lopez).

Flere av bidragene i siste del av *Media and the Ecological Crisis* beveger seg dermed i terreng som minner om bidrag i *Klima, medier og politikk*. Her kan vi for eksempel nevne Ytterstads bidrag *Vite, men ikke røre*, som tar for seg journalisters og forskeres «tro» på menneskeskapt klimaendringer som fenomen, og lenkene mellom denne troen og det journalistiske virket. Han finner imidlertid ikke noe poststrukturalistisk slør over journalistenes forståelse av klimakomplekset. Tvert imot synes de fleste å være helt enige om at dette er et stort, virkelig og menneskeskapt problem. Når dette ikke nødvendigvis reflekteres i journalistikken, handler det, ifølge Ytterstad, ikke om at de ser kunnskapen som diskursiv, menneskeskapt og dermed tviler på fenomenets «ekthet». Det er snarere et resultat av en profesjonsetikk basert på andre kriterier enn denne kunnskapen, som for eksempel «objektiv» og «balansert» dekning fra sak til sak. Ytterstad savner en journalistisk forståelse av klimaproblemet som et systemproblem, og konkluderer med at journalister er nødt til å sprengde de profesjonelle grensene som «hindrer dem fra å vite til å mene og handle» (s. 97). I tråd med Raundalen og Krøvels bidrag, som nettopp viser til systemiske problemer i arbeidshverdagen innenfor journalistikken, kunne man kanskje spørre seg om ansvaret for å sprengde disse grensene burde hvile på den enkelte journalists skuldre, eller om problemet heller burde få en sterkere tilstedeværelse i journalistutdanningen. Dersom vi virkelig lever i en tid hvor menneskelig aktivitet endrer *planeten*, burde erkjennelsen av dette prege utdanningsløpet til våre fremste menings-, ytrings- og representasjonsmakere.

MEDIENE OG MILJØPOLITIKK

Et annet tema som begge bøker er opptatt av, er forholdet mellom medier og politikk (Sahle). Det synes å være utbredt både i Norge, Egypt og Sør-Afrika at klimasaker blir til saker som handler om «politisk dynamikk» (Høyby og Ytterstad). I et av intervjuene i boken *Klima, media og politikk* sier Frithjof Jacobsen i VG følgende:

[...] hvis det dukker opp klima- eller miljøsaker som det er politisk dynamikk i eller strid om, eller setter en slags dagsorden, så må du dekke det, og hvis det ikke dukker opp så vil du ikke dekke det (s. 77).

Denne hangen til å dekke politisk kamp er antakelig også noe av grunnen til at en del aviser dekket tidligere olje- og energiminister Ola Borten Moes presentasjon av petroleumsmeldingen i 2011 på svært kritisk måte. Den tidligere ministeren presenterte norsk petroleumsvirksomhet som en velsignelse både for klimaet, for fattigdomsbekjempelsen og norsk velstand og økonomi (Hornmoen). Når pressen så svarte med kritikk og problematiserer dette, skal vi ikke se bort fra at dette var vel så mye et ledd i deknningen av en politisk kontroversiell figur: «Olje-Ola», som det var uttrykk for klimakritisk mediedekning med vitenskapen i ryggen.

Det er også betydelige fellestrekk mellom Antonio Lopez' oppfordring om å skape nye typer medieøkosystemer og grønt medborgerskap og *Klima, medier og politikk*'s insistering på at meningsproduksjonen i klimasaker er et resultat av komplekse samproduksjonsprosesser som involverer utvekslinger mellom miljøbevegelser og medier (Krøvel og Nystuen), bloggere (Elgesem), kommentatorer (Naper), utenriksreportere (Johannesen), «høyre- og venstresida» (Båtstrand), karikaturtegnere (Eide) og for ikke å glemme de tidligere diskuterte journalister, politikere, forskere og holdninger blant «folk» (Tvinnerheim og Austgulen). Noe av styrken til *Klima, medier og politikk* er uten tvil at boken evner å male et bredt bilde av fragmentert og mangefasettert offentlighet, med et tydelig ønske om å se de ulike bestanddelene i sammenheng og lys av hverandre. Så får det heller bare være at det analytiske blikket på mediernes materialitet ikke er til stede i denne boken. På den andre side, hva er det som skaper denne fragmenteringen? Og, med Raundalen kunne vi jo også spørre om ikke mediernes materialitet og journalistenes arbeidsvilkår spiller en stor rolle for hvordan saker blir fremstilt.

Symptomatisk for begge bøker er altså at de søker å ta tema som befinner seg i skjæringspunktet mellom medier og miljø på alvor, og at de har et dels aktivistisk utgangspunkt, uten at det går på bekostning av det akademiske. Det vil si at bøkene søker å endre henholdsvis medievitenskapens perspektiver på mediene og medieteknologi og journalistikkens representasjoner av klimaproblemer. Ingen av bøkene kan derfor anklages for å lukke seg rundt «rent akademiske spørsmål», men søker å intervensjonere og bidra til å endre en virkelighet som er uholdbar for så vel mennesker som dyre- og plantesamfunn. Når

bøkene i tillegg er godt skrevet og redigert, er det liten grunn til å ikke anbefale dem til interesserte lesere.

EN «GRØNNERE» MEDIEVITENSKAP

Spørsmålet er imidlertid om det ikke heller er de foreløpig *uinteresserte* som burde lese disse bøkene. Den allerede interesserte sjokkeres neppe over at mediedekningen av klima og miljø er problematisk, eller at medieteknologi-nes immaterialitet i beste fall er et salgstriks. Sett hver for seg er dette gode, og interessante, bøker som har noe å melde og uttrykker et sterk samfunns- og miljøengasjement (to sider av samme sak). Gjennom dette engasjementet utfordrer de noen av de grunnleggende forståelsesrammene innenfor både medievitenskap og journalistikk. Her er det altså mye å hente for de som ønsker å gjøre medier og medievitenskap «grønnere», og for lesere med ambisjoner om å utvikle nye analytiske perspektiv på faget sitt. Så får vi bare håpe at de også kan bidra til å «omvende» medievitere og journalister som foreløpig ikke har vært interessert i den slags.

Begge bøkene er lesbare og har viktige budskap. Samtidig er de såpass forskjellig at det er vanskelig å sammenligne dem direkte. Der *Media and the Ecological Crisis* setter seg fore å introdusere nyere materialistiske perspektiv til medievitenskapen, er *Klima, medier og politikk* mest opptatt av medierepresentasjoner og meningsproduksjon. Dermed kan de se ut som vår krysslesning faller på steingrunn fordi bøkene ikke lar seg sammenligne. Samtidig er det nettopp forskjellen på bøkene som gjør det mulig å ta opp en problematikk som blir sentral for kultur- og samfunnsfagene når de nå står overfor en grønn vending. Krysslesningen avslører nemlig noe som antakelig er en høyst uinteressert konservativ tendens i de to bøkene. Lest sammen reproducerer disse antologi-ene på mange måter godt innarbeidede skiller mellom mening og materialitet, mellom forståelser og virkelighet, mellom ånd og materie. Sånn sett oppstår det et slags skille mellom et virkelig materielt miljø og et representert miljø som er litt mindre virkelig enn det der ute. Dermed innbyr også sammenligningen av bøkene til en undring over nødvendigheten av å velge mellom mening og materialitet.

Dersom det er slik at «menneskeheten», gjennom forbruk av mineraler, hogging av skog, masseutrydding av arter og forbruk av fossil energi, er i ferd med å sette permanente fotavtrykk i jordas geologiske historie, så burde mennesket, og dets mange samfunn, utvilsomt ses som noe som angår natur og miljø. Mennesket og våre mangeartede samfunn og kulturer får enorm betydning for naturen og miljøets tilstand. Dermed skulle man tro at det er på tide at det utvikles metoder for å studere menneskers meningsproduksjon, forståelser av miljø, klima og natur i sammenheng med teknologiene, økonomiene osv. som vi har skapt. I et slikt lys ser vi grunn til å advare, dersom det nå er tendenser til å kaste humanisters og samfunnsviteres fokus på representasjoner ut med badevannet.

MENING OG MATERIALITET

For oss er det vanskelig å se at mening og materialitet kan, eller bør, skilles ad. Det materielle, tingene, teknologiene rommer like mye mening som muntlige eller skriftlige ytringer. Diskusjonen som i sommer har rast angående «fiendtlig arkitektur» er et glimrende eksempel. Fenomenet illustrerer hvordan ting gir tydelig uttrykk for hvem vi vil huse i det offentlige rom, og hva slags aktiviteter vi vil tillate der. På samme måte er en vei, en vindmølle, en oljeplattform, en mobiltelefon, en kullgruve osv. et uttrykk for et sett forventninger, muligheter, begrensninger. Oljeplattformene er teknologier, men de *sier* også noe, for eksempel om hva slags utdanninger det lønner seg å ta, hvor sparepengene våre bør investeres, hvordan vi bør transportere oss rundt, osv. Det er ikke uten grunn at kommunikasjonsavdelingene i Statoil og Det norske heller tyr til eventyrene og fortellinger om velferdsstaten enn til ingeniørplansjer når de skal overbevise oss om oljeeventyrets fortreffelighet.

Dette siste eksemplet peker mot at teknologiene forstås, fortolkes og tilskrives mening av andre. Her er teknologijournalistikken sentral, og mye tyder på at denne er med på å forme hvordan «vi» bruker og forstår teknologiene. Det fremstår som relativt klart at teknologier, materialer og landskap, for eksempel i et bymiljø, ikke designes og produseres som «livløse» saltstøtter, uten betydning for våre liv. I stedet er denne materialiteten fullt ut en integrert del av livet vi til enhver tid måtte leve. Gjennom våre liv er vi også med på å tilskrive «tingene» mening, i et slags evig virvar av samprodusert virkelighet.

Dette er på et vis intuitivt når vi diskuterer klassiske «kultur-» eller «samfunns-» miljøer som en by. «Antropocen» peker tydelig mot at dette er et fenomen som gjelder også for de delene av virkeligheten som ofte blir beskrevet som «natur» eller «miljø». Når møtte du sist et ikke-mediert miljø, ubesudlet av teknologi eller menneskelig meningsproduksjon? Samproduksjonsbegrepet har ofte blitt brukt for å beskrive hvordan sosial orden og teknologisk utvikling strukturerer hverandre. I dag syntes dynamikken å være oppskalert til planetarisk nivå. Måten vi lever på former planeten. Planetens form er selvsagt en sentral del av våre livsvilkår.

Dermed kan det synes som om tiden for å tro på den «uberørte» naturen er forbi. I et slikt lys er det viktigere enn noensinne å stille spørsmål ved hvilke aktører som får representere «naturen», «miljøet» eller «økologien», og ved hva slags politiske implikasjoner disse representasjonene har. Ved å pirke litt i materien vil mening og materialitet fort fremstå som uatskillelige. Et godt eksempel på dette er «geoengineering», som av stadig flere pekes på som en endelig «løsning» på klimaproblemet (Hamilton m.fl., 2015). Men dette er ikke «nøytral» teknologi som er egnet til å nullstille forholdet mellom «menneske» og «natur», det er i stedet, slik vi ser det, en dristig og overmodig strategi som er helt avhengig av visse fortellinger om, og forståelser av, forholdet mellom mennesker, teknologi og miljø for å fremstå som hensiktsmessig.

Medienes og andre representasjonsmakers utfordring er altså enda større enn de to antologiene for hånden antyder. Vi trenger kanskje sterkere lut enn en betoning av at det materielle «er viktig», og vi må muligens gå lenger enn å peke på diskursive paradokser. Det synes som en nødvendighet å finne frem til analysemåter, fortellergrep, representasjonsteknikker osv. som er tilpasset antropocen, en tidsalder der det ikke lenger lar seg å gjøre å snakke om «natur og kultur» som om de var atskilte fenomener. En tid der både menneskesamfunn og naturmiljø må ses som innhyllet i representasjonenes politikk, men også i materialiteter.

GRØNN VENDING KAN FREMME MEDIEVITENSKAPEN

Dermed blir det også helt sentralt ikke å avpolitiserer miljøsakene og å fortsette å søke etter akademiske, praktiske og politiske grep som klargjør hvor viktige slike spørsmål er. Foreløpig kan det syntes som troen på en enkel, svært pragmatisk og teknisk orientert «løsningsdiskurs» er i ferd med å få et sterkere fotfeste enn vi er komfortable med. Disse tankene produseres gjerne av mennesker som vil utøve planetarisk ingeniørkunst, som etter deres skjønn er helt *fri* for politikk. Fra vårt perspektiv er faren ved å snakke i store kategorier som «miljøet», «naturen», «økologien» osv. at de peker mot en slags global enhet og skyver motsetninger og spenninger ut av synsfeltet. Som humanister og samfunnsvitere vet vi at dette kan være skummelt.

Vi bør imidlertid vokte vår egen bakgård, for tendensen er også synlig i en god del bøker og artikler som trygt kan plasseres innenfor «den grønne vendingen» i samfunnsvitenskapen og humaniora, slik blant andre Bruno Latour viser i en kritikk av et nylig utgitt «økomodernistisk» manifest (Latour, 2015). Her har vi imidlertid gode kort på hånden. For oss representerer vendingen mot «det grønne» i humsam en fruktbar kilde til å tenke nytt om kategorier som «representasjon», «materialitet», «mennesket», «miljø», «natur» og «samfunn». Så får vi jobbe hardt for å unngå fotfeste for antagelser om at det som foregår i «miljøet» eller «naturen», er noe som bare kan gripes ved å transformere humsam til en form for naturvitenskap *light*, eller at natur og miljø er upolitisk (Latour, 2014). Dette er da også noe av bakgrunnen for at enkelte forskere innenfor humaniora og samfunnsvitenskap nå er opptatt av å studere folk og dyre- og menneskesamfunn, som må lære seg å leve i, og med, ødelagte landskap (Kirksey, 2014).

Det fremstår derfor som klart for oss at den grønne vendingen i humsam, medievitenskapen medregnet, er i ferd med å gjøre fagene mer «relevante» enn noen gang. Dersom menneskeheten virkelig er en kraft som påvirker selv jordas geologiske historie, blir det også helt sentralt å forstå menneskenes mange samfunn, kulturer, kulturuttrykk, politiske innfallsvinkler osv. Derfor trenger vi den typen bøker som vi her har diskutert.

Et neste steg for forfatterne og fagene de representerer kunne være å synliggjøre ikke bare hvordan materialitet eller mening hver for seg innvirker på miljøet, men å finne fortellergrep som lar oss se hvordan materialitet og mening så å si former og formes av både ytre miljø, de miljøene vi har skapt rundt oss, og oss selv. Uansett synes medievitenskapen, og humsam mer generelt, å stå overfor en spennende, men utfordrende fremtid. Her vil selv de som studerer den lange tid, geologene, kunne bidra til å gjøre humsam til helt sentrale fag ikke bare for å forstå mennesker, samfunn og kulturer, men også for å forstå planeten vi er del av som sådan. Hvordan vi skal svare på utfordringen gjenstår å se.

REFERANSER

- Crutzen, P.J. (2006): The 'anthropocene', i E. Ehlers og T. Kraft (red.): *Earth system science in the anthropocene*. Berlin: Springer. S. 13–18.
- Hamilton, C, Gemenne, F. og Bonneuil, C. (red.) (2015): *The anthropocene and the global environmental crisis. Rethinking modernity in a new epoch*. London: Routledge.
- IPCC (2014): *Climate Change 2014: Synthesis Report*. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Intergovernmental Panel on Climate Change. Sveits: IPCC Genève.
- Kirksey, E. (red.) (2014): *The multispecies saloon*. Durham: Duke University Press.
- Latour, B. (2014): Agency at the time of the anthropocene, *New Literary History*, 45. S. 1–14.
- Latour, B. (2015): *Fifty shades of green*. Presentation to the panel on modernism at the Breakthrough Dialog (http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/downloads/00-BREAKTHROUGH-06-15_0.pdf)
- Ostrom, E. (1990): *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F.S., Lambin, E.F., Lenton, T.M., Scheffer, M., Folke, C. og Schellnhuber, H.J. (2009): A safe operating space for humanity, *Nature*, 7263. S. 472–475.
- Skjølsvold, T.M. (2012): *Towards a new sociology of innovation: the case of bioenergy in Norway and Sweden*. Trondheim: NTNU, Dept. of interdisciplinary studies of culture.